

MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

Maandelijksche Vergadering

op WOENSDAG, 2 MEI a. s., in het Natuurhistorisch Museum, tegen 6 uur 's avonds.

Op de agenda staan o. a.: Lezing (een half uur) van den Heer L. Keuller over **BREUKEN IN 'T MAASTRICHTER KRIJT**, alsmede eene bespreking over de idee om eene **Anthropologische-Geologische excursie te organiseeren naar Ryckholt — St. Geertruide.**

Leden, die zich voor een dezer onderwerpen interesseeren worden dringend verzocht ter vergadering te komen.

RYCKHOLT—ST. GEERTRUIDE.

De z.g. **voorhistorische werkplaatsen**, „les ateliers préhistoriques, néolithiques”, verheugen zich sinds ettelijken tijd weer in 'n bijzondere belangstelling.

Die belangstelling danken ze aan 't feit, dat Belgische anthropologen beweren in de buurt der „werkplaatsen” 'n door den „oermensch” gemaakte grot te hebben ontdekt, waaruit hij materiaal zou gehaald hebben, benodigd voor 't vervaardigen van „bewerkte vuurstenen.”

In Augustus 1921, nadat de Internationale Anthropologische Vereeniging aan deze grot 'n bezoek had gebracht, is er, ook in de Nederlandsche pers, heel wat over geschreven en werd ze herhaaldelijk door Nederlandsche vak- en niet-vakkundigen bezocht.

Mensen, die van te voren maar amper van de Ryckholtsche—St. Geertruidsche „ateliers” hadden gehoord, gingen op stap, trokken op zoek naar „bewerkte vuurstenen.”

En... vonden ze in massa's!!...

Ieder ietwat grillig gevormde silix, die men met een beetje goeden wil en heel veel fantasie, voor, ik weet niet welk mogelijk en onmogelijk steenen wapen, steenen werktuig kon houden, werd als zoodanig opgeraapt, meegenomen en te kijk gezet.

Geen wonder dat ietwat critisch aangelegde „bekijkers” dezer vondsten min of meer sceptisch gingen staan tegenover „les ateliers de Ryckholt—St. Geertruide”.

En dat „scepticisme” valt te meer te begrijpen als we weten dat, 'n paar dagen geleden, onder 't hoofd: „Wetenschap” en 't dito hoofd: „een praehistorische ontdekking te Ryckholt” volgend bericht 'n rondans maakte in onze Pers:

„Mr. F. Kurris te Maastricht schrijft aan de „Maasbode:

„Dinsdag j.l. deed 'n palaeontoloog uit Luik een belangrijke ontdekking in het Kerensbosch, gem. Ryckholt. Hij vond in de allerbovenste lagen van het krijt een menschen schedel en enkele meters verder resten van een skelet.

„Een en ander is onder getuigen opgegraven. „Merkwaardig was, dat er sporen van vuur waren. Ook vond men nog een hertengewei en een reeks steenen voorwerpen, die waarschijnlijk als gebruiksartikelen hebben dienst gedaan.

„Deze ontdekking is een gevolg geweest van een aantal nasporingen, die voornamelijk door Belgen aan den overkant van den weg waren verricht. Ook daar werden voorwerpen uit het steenen tijdperk gevonden.”

Tot zooverre 't couranten-bericht, gelezen in „Het Zuiden”, waarin het, als ik me niet al te zeer vergis, ietwat korter stond dan in „De Maasbode”.

* * *

Zoo juist krijg ik „De Maasgouw” (Maart—April 1923, No. 3—4).

Daarin schrijft Dr. W. Goossens: „de voorhistorische werkplaatsen te Ryckholt en Sint Geertruid.”

Dat artikel bevat m.i. veel waars, veel ook, 't welk, altijd m.i., niet door den beugel kan.

Dr. Goossens zegt onder andere: „Wij achten het (daarom) ten zeerste noodig, dat door geologen nauwkeurig onderzocht worde, of de natuurkrachten, die de Maasvallei met de daarop uitlopende ravijnen gevormd hebben, ook in staat zijn geweest, om de vuursteenknollen van het tufkrijt zoodanig te versplinteren en open te hoopen, dat zij aan menscheijken arbeid doen denken.”

En verder: „Wij eindigen met de hoop uit te spreken, dat het door ons gewenscht onderzoek zoo spoedig mogelijk ingesteld worde. Immers, iedereen zal wel met ons de overtuiging deelen, dat alleen een geduldig, methodisch, critisch onderzoek door een nauwkeuriger studie van de vindplaatsen, van de geschriften over het onderwerp en van de vondsten zelf, in staat is om dien grond van zekerheid te verschaffen, waarop de wetenschap aanspraak maakt.”

* * *

Zou 't niet op den weg liggen van het „Naturhistorisch Genootschap in Limburg“, om zich voor bedoeld onderzoek te interesseeren.

Ons Genootschap is best in staat om voor dit doel Geologen te vinden.

Welaan, op de eerstvolgende maandelijksche vergadering, a.s. Woensdag, wordt het onderwerp ter tafel gebracht.

Moge dan 't besluit genomen worden om, **zoodra mogelijk**, een excursie te organiseren naar Ryckholt—St. Geertruide.

Voor de aanwezigheid van Geologen zal alsdan, naar best vermogen, 't Naturhistorisch Genootschap in Limburg zorgen.

Anthropologen zullen, naar we hopen, van andere zijde „geleverd“ worden.

Maastricht, 24—4—23.

JOS. CREMERS.

ZUR FAUNISTIK UND BIOLOGIE UNSERER KÄFER.

IX.

Ein Jahr ist vergangen, seit der VIII. Beitrag zur Faunistik unserer Käfer im Maandblad erschien. Seitdem hat unsere schöne Wissenschaft weilere Fortschritte gemacht. Vor allem ist da zu melden das Erscheinen des III. Bandes der Coleoptera Neerlandica. Die schildvleugeligen Insekten von Nederland en het aangrenzend gebied door Jhr. Ed. Everts, Phil. Dr., 's Gravenhage, 1922. Was in den letzten 20 Jahren, seit Erscheinen des II. Teiles (1903) bei der coleopterologischen Erforschung unseres Landes und der Nachbargebiete bekannt geworden ist, wurde im III. Teile mit Bienenkleiss von Meisterhand zusammengetragen. Wir besitzen jetzt in den drei Bänden ein Standardwerk, um das uns — ebenso wie um die Standardcollectie — alle Länder beneiden können. Das ist unser Ruhm und unsers Altmeisters Ehre.

Im verflossenen Jahr wurde auch in dem südlich der Linie Nieuwstadt—Roosteren—Maeseyk gelegenen Teile Limburgs fleissig weiter geforscht, so dass der im Febr. 1920 abgeschlossene und im Jaarboek 1919 veröffentlichte Arbeitsplan für dies Gebiet heute schon den IX. Nachtrag nötig macht. Damals, im Febr. 1920 waren von den c. 3450 Coleoptera Neerlandica alle bis auf einen Restbestand von c. 825 Arten aus dem kleinen Süd-Limburg bekannt und heute ist dieser Unterschied etwas geringer geworden. Wohl ist inzwischen die Zahl der in den Niederlanden konstatierten Käfer auf über 3560 angewachsen, aber unser kleines Süd-Limburg stellte stets seinen Prozentsatz an Neufunden. Die Advenlivfauna wird naturgemäss in den grossen Handelsstädten des Nordens immer mehr anwachsen; da hier die tertiären und diluvialen Meeresfluten keine Bodensalze zurückliessen, fehlt hier auch die halophile Käferwelt; unsere geologisch ältesten Formationen weisen dagegen die älteste Lebewelt auf. Daher erklärt sich die interessante und relativ grosse Gruppe inländischer Käfer die nur in Süd-Limburg zuhause ist; und da andererseits die Besiedelung der jüngeren Erdgebilde zum grössten Teil von den älteren Landesteilen aus geschehen musste, so

erklärt sich der Käferreichtum unseres „Klein-Zwitzerland“.

Für ein Gesamt-Verzeichnis der [Süd-]Limburger-Coleopterenfauna — ähnlich dem der Rheinlande von C. Röltgen — ist die meiste Vorarbeit geleistet und, wenn Muse und Druckkosten es erlauben, könnte in absehbarer Zeit ein stattlicher Band uns einen klaren Überblick über unsern Reichtum auf diesem Gebiete geben.

Die hier folgende Übersicht bezieht sich wie früher auf die Liste im Jaarboek 1919 und bietet die Ergebnisse seit Febr. 1922.

1. Neue Arten für die Landesfauna, in Süd-Limburg entdeckt.

- 550bis. *Tomoglossa luleicornis* Er. Uyttenboogaart, Valkbg. 6. (E. B. 125).
 618ter. *Atheta punctipennis* Kr. Rüschk., Valkbg. 5. (E. B. 125).
 667ter. *Leptusa angusta* Aubé, Rüschk., Valkbg., 6. (det. Everls).
 788ter. *Quedius unbrinnus* Er. Rüschk., Maastr. 7. (E. B. 128).
 1250bis. *Agathidium nigrinum* St. Stammform, Rüschk., Aalbeek bei Valkbg., 11, auf Sumpfboden. Im Jahr zuvor hatte ich im Mai bei Valkbg. ein kleines Stück der ab. *rubicundum* Reitt. mit Zuckerbier geködert.
 1737ter. *Esolus pygmaeus* Müll. Romijn, Bunde, 3. (E. B. 123).
 1819. *Ceryon unipunctatus* L. a. *impunctatus* Kuw. Dixon, Gulpen, 6. (E. B. 122).
 2042. *Corymbites aeneus* L. a. Vanroom Everts, G. v. Roon, Epen, 5. (E. B. 123).
 2196. *Ernotius parvicollis* Muls, ein rotbraunes Stück, Rüschk., Valkbg., 7. Coll. Everts.

2. Arten der Landesfauna, die jetzt auch aus Süd-Limburg bekannt wurden.

45. *Elaptorus aureus* Müll. Geulle u. Bunde (C. N. III. 15).
 387. *Hydroporus piceus* Steph. Rüschk., Heerleheide 4. Coll. Rüschk.
 507. *Oxyptoda annularis* Sahlb. (Manih?) Valkbg. (Col. N. III. 81).
 1152ter. *Neuraphes talparum* Ner. u. Wagn. Eine neue Art, zu der die zahlreichen, aus Maulwurfssnestern stammenden, u. als *rubicundus* Schaum betrachteten Stücke gehören; *rubicundus* Schaum ist nicht aus Süd-L. bekannt. (C. N. III. 169).
 1369. *Ecnomorphus 6-pustulatus* F. Rüschk., Maastricht, 8, früh morgens lebhaft fliegend. Coll. Rüschk.
 2382. *Monohammus galloprovincialis* Ol. subsp. *pistor* Germ. Dr. Willemse, Eygelshoven 6, vermutlich mit Holz aus Berlin eingeführt.

3. Arten, neu für die Landesfauna, nicht bekannt aus Süd-Limburg.

- 9bis. *Calosoma reticulatum* F. Prof. Weber, Hoog-Buurlo, 6. (E. B. 128).
 292bis. *Acupalpus luridus* Dej. Haag, Gelderland, Exaten (E. B. 122).
 473bis. *Aleochara crassiuscula* Sahlb. Broerse, Spaarndam, 7 (E. B. 123).
 475bis. *Aleochara puberula* Klug. Broerse, Mijdrecht, 8 (E. B. 128).
 511bis. *Thiasophila canaliculata* M. u. R. Dr.

- Gillavry u. P. v. d. Wiel, Nunspeet, 7 u. 8, bei Form. *exsecta* (E. B. 122 u. 123).
 712bis. *Hypocyrtus apicalis* Ch. Bris., Dr. Reclaire, Baarn, 7 (E. B. 122).
 855bis. *Philonthus puella* Nordm., Everts, Beetsterzwaag, 6 (E. B. 128).
 1188ter. *Colon appendiculatum* Salib., Reclaire, Hilversum, 8 (E. B. 128).
 1241bis. *Anisotoma castanea* Herbst, Kempers, Winterswijk, 6 (E. B. 122).
 1320bis. *Saprinus rugifer* Payk., Dr. Gillavry, Nunspeet, 7 (E. B. 125).
 1429ter. *Meligethes rotundicollis* Bris., Reclaire, Beetsterzwaag, 6 (E. B. 128).
 1512bis. *Atomaria turgida* Er., v. d. Wiel, Beetsterzwaag, 6 (E. B. 128).
 1693bis. *Dermestes carnivorus* F., Corporaal, Amsterdam, importiert (E. B. 128).
 1742bis. *Stenelmis canaliculata* Gyllh., Prof. Weber, Neer, 6 (E. B. 128).
 2177bis. *Plinus exulans* Er., Gillavry, Amsterdam, import. (E. B. 122).
 2563bis. *Mantura Reclairei* Everts, Reclaire, Halsteren (N.-Br.) 6 (E. B. 122).
 3067bis. *Baris scolopaea* Germ., Reclaire, Bergen-op-Zoom, 6 (E. B. 122).

4. **Verschiedene Mitteilungen.**

322. *Dromius angustus* Brullé. Oktober u. November fing ich in Exaten bei Roermond eine grössere Anzahl, die mehr-weniger deutlich gelbe Flecken auf der Vorderhälfte der Flügeldecken aufweisen. Bei gut ausgefärbten Stücken sind diese (atavistischen) Flecken nicht oder kaum zu entdecken.
 324. *Dromius fenestratus* F. Hiervon fing ich mit dem vorigen unter Platanenrinde 3 St., es sind die ersten Limburger Exemplare.
 936. *Astenus pulchellus* Heer, Exaten Februar 1 Exemplar im Mulm einer alten Weide, in der ein von *Mus silvaticus* bewohntes Nest sich befand.
 1162. *Leptinus testaceus* Müll. Im Juni fand ich in Valkbg. 2 Exemplare bei *Bombus hortorum* und damit nach zahlreichen vergeblichen Versuchen die Angabe von Eichhoff bestätigt: *Leptinus* komme auch bei Hummeln vor. Der Befund erwies sich aber als Reliktf fauna eines von den Hummeln eroberten Mäusenestes, wie ich in Tijdschr. v. Ent. 64. deel, 31. Dec. 1921 näher ausführte.
 1255ter. *Sacium pusillum* Gyllh. Am 22. 3. 23 fand ich das erste inländische Exemplar in Exaten bei Roermond hinter Platanenrinde, etwa einen Meter hoch von der Erde entfernt; fast wäre mir dieser interessante, seltene Fund entgangen, da das eliptische, flachgewölbte Tierchen, den Kopf ganz in den Prothorax zurückgezogen, sich fest an das Rindenstückchen anschmiegte und sich so wie eine Schildlaus ausnahm. Mit grösstem Eifer wurden nun alle 5 grossen Platanen nach weiteren Exemplaren abgesucht, selbst unter Benutzung einer Leiter; leider vergebens. Ohne Verzug sandte ich das Tierchen zum Haag und war so glücklich, ein Stück mit Etikette: Reclaire, Archangelsk als Gegengabe zu erhalten. Dr. Everts, der beide Stücke verglich, fand bei dem sibirischen

Stück den Halsschild-Vorderrand ausgedehnter gelb, was er als Abweichung ansieht. Dieser unerwartet Fund bestätigt und spezialisiert die Angaben von Everts 1.413 und Schaufuss-Calwer I. 495: *pusillus* lebe unter Rinden. Ferner gibt dieser Fund dem Ausbreitungsgebiet einen grossen Ruck nach dem Westen, wo die Art bislang unbekannt war. Ganglbauer II. 275 Fussnote nennt *pusillus* eine „nordische“ Art u. gibt S. 277 als Patria an: Lithauen, Livland, Finnland, Schweden, er meint: wohl auch im nordöstl. Deutschland aufzufinden. Nach Schilsky 1909 in Brandenburg, nach Reitter II. 231 im Allergebiet, Preussen, Erzgebirge, selten. Reclaire's Stück von der sibirischen Ostküste lässt erwarten, dass die Art auch in Nordamerika vorkommt.

1450. *Rhizophagus picipes* Ol. Zu der ab. *bifoveolata* Rüschk. (C. N. III. 225) möchte ich hinzufügen **nov. ab. quadrifoveolata**, nach 1 Stück, das ich Oktober in Exaten an fauler Melone fand und dessen Halsschild à la *Monotoma picipes* ab. *cavicula* Reitt. vier flache Gruben zeigt. Type: Coll. Everts geschenkt.

Exaten bij Baexem. F. RÜSCHKAMP, S. J.

ELIOMYS QUERCINUS L.

De groote hazelmuis.

Voor me ligt 'n „vergeelde“ briefkaart, 18 Febr. 1911 van uit Leiden geschreven door wijlen Dr. Jentink.

Ze vangt aan als volgt: „Dát is een ware verrassing; de eerste groote hazelmuis, op Neerlands bodem gevangen, in ons Museum! Voor eventueel méér houd ik mij warm aanbevelen! Zoowel van deze soort als van de kleinere!“.

'k Had van uit Eijsden, ettelijke dagen tevoren, 'n groote hazelmuis aldaar gevangen, aan 't Museum van Leiden gestuurd.

„De eerste Nederlandsche!“.... Sinds heb 'k heel wat groote hazelmuizen ontvangen voor 't Maastrichter Natuurhist. Museum.

In Zuid-Limburg zijn deze dieren niet zeldzaam. Althans niet zeldzaam in de buurt van Maastricht—Gronsveld—St. Geertrui—Eijsden.

Van elders heb ik ze maar eens gekregen, n.m.l. laatstleden zomer van uit Aalbeek-Hulsberg. Door een goed waarnemer is me verzekerd, dat ze ook geconstateerd zou wezen te Vaesrade—Nuth.

'k Heb dan, gelijk 'k zei, heel wat groote hazelmuizen ontvangen.

Maar... ze waren dood! Vermoord door heur vangers... Staan nou op „sterkwater“ in 't Museum....

In December 1921 zond Graaf de Geloës uit Eijsden me twee levende groote hazelmuizen, aldaar in de buurt buitgemaakt.

Jammer genoeg was 'k juist „uithuizig“ en bleven dus de beestjes langer onverzorgd dan goed voor hen was.

Bij m'n tehuiskomst had één 't veege leven gelaten, was morsdood. De andere bevond zich in 'n toestand van volkomen lethargie, sliep als 'n marmot. Uit dien slaap heb 'k *Eliomys Quercinus* natuurlijk gewekt, nadat 'k voor haar 'n

grootte glazen kooi, 'n oud terrarium als verblijfplaats had „gestoffeerd” met watten en veeren, strooi en houtwol, mos en papier en met alles en nog wat, waarvan zoo'n muis zich kan bedienen om er 'n geriefelijke woning van te fabricereen.

Vandaag hebben we einde April 1923! *Eliomys quercinus* is nog immer in leven, slaapt door den dag, gaat op roof uit 's nachts.

Haar „roof” bestaat uit appels en „apenootjes”, uil stukjes kaas en uil, hoe meer hoe liever, vleesch.

Vleesch is haar lievelingskost.

Ons medelid, de heer Funke, leeraar aan de H. B. S. en Gymn., heeft ook 'n tijdlang 'n grootte hazelmuis in observatie gehad. Hij „voerde” ze vooral met muizen.

Op levende en doode muizen was z'n hazelmuis verzet.

Waarom of we dit memoreeren?...

Wijl 'k wel 'ns hoorde verluiden dat de hazelmuis alléén goed of, beter gezegd, slecht genoeg is om zich te vergripen aan fruit, liefst aan fijn fruit.

Neen, neen, *Eliomys quercinus* dient nog voor iets anders.

Zij die, kraehtens heur maaksel en gedragingen, beter dan welk ander dier ook, in staat is om zoo nu en dan 'n bezoek te brengen aan huis- en bosehuizen, houdt onder dat „ongedierte” niet zelden 'n flinke opruiming.

„Doelmatigheid” in de natuur?!...

Laten we haar niet „oversehatten”, doch ook niet „ondersehatten”.....

J. C.

ONDER-OLIGOCEEN MET FOSSIELEN.

'n Goed jaar geleden ontdekten wij bij Belvédère iets, 't welk hier ter plaatse tot daartoe aan de aandacht der Geologen was ontsnapt, n.m.l. onder-Oligoeeen zand met fossielen.

Dat elders wel eens indrukken van fossielen, soms fossielen, wier schaal in ijzerhydroxyd is overgegaan, voorkomen, wist men al lang.

Wijlen Casimir Ubags o.a. in de „Geologische aardvorming van Limburg” noemt een viertal fossielen, welke hij in „Tongrien inférieure”, „zand van Lethen”, in onder-Oligoeeen dus vond tusschen 't dorp Smeermaas en Hoelt.

J. van Baren (de Bodem van Nederland, p. 362) spreekt wel van fossielen in dit zand, geeft echter geen juiste vindplaats aan.

Alleen vermeldt hij smalle, eenige e.M. lange, bruingekleurde boorgangen van wormen in de onder-Oligoeeene zandgroeve aan den westelijken voet van den Ubagsberg.

Blijkens den „Catalogus van de Geologische verzamelingen der Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boshouwschool te Wageningen”, door J. v. Baren en C. H. Oostingh, deel 1, pag. 32, komen te Klimmen ook dergelijke fossielen voor. Immers de Catalogus vermeldt uit deze plaats: „afdruk van een bivalve uit Tongersch (Lethensch) zand met verharde laagjes.”

Tussehen de (oude) fabriek „Belvédère” en 't kantoor is sinds verleden jaar eene vrij grootte ontsluiting van „Tongrien inférieure”.

't Zand zit er ter dikte van minstens vier Meter en rust onmiddellijk op 't krijt.

Meer naar Smeermaas toe wordt de laag altijd dikker en bereikt wel 12 Meter.

In vochtigen toestand ziet 't zand roodbruin bruin van 't vele ijzerhydroxyd.

Wordt 't in grootte en kleinere brokken 'n tijdlang blootgesteld aan zon en wind, zoodat 't goed droog is en breekt men dan deze zandbrokken voorzichtig door, dan ziet men op de breukvlakken tal van vrij goed geconserveerde afdrukken van fossielen, soms vindt men ook steenkernen.

't Is me mogelijk geweest om in een paar uren tijds aldus een twintigtal fossielen te verzamelen.

Ik heb vaak getracht in zoo'n zelfde zand op den St. Pietersberg fossielen te vinden. 't Mocht me nooit lukken.

JOS. CREMERS.

DILUVIALE ZOOGDIEREN.

Mammouth. Mammouthresten komen in Limburg nog vrij veel voor.

't Natuurhistorisch Museum besehikt over niet minder dan 12 kiezen en 4 slagstanden.

Drie dezer slagstanden werden opgebaggerd uit de Maas (Itteren, Maasbracht, Linne), één komt uit de grintgroeve van Belvédère.

Van de kiezen komen er één uit de Maas bij Swalmen, zes bij Roosteren, één uit de grintgroeve „Belvédère”, één uit de groeve oogeblikkelijk geëxploiteerd door de stad Maastricht (werkloozen) boven op 't Caberger plateau, twee uit de grintgroeve „de Waal”, groeve door ons gedoopt „de Mammouth-groeve”, wijl ze in korten tijd bereids zoo veel Mammouth-materiaal opleverde. 'n Groot beenstuk is eveneens uit haar afkomstig.

Nog bevinden zich in 't Museum fragmenten van een schouderblad van een Mammouth, eveneens uit „Belvédère”.

Rhinoceros. Rhinocerosresten zijn in de buurt van Maastricht evenmin heel zeldzaam.

In de grintgroeve „Belvédère” vond men een kaak, waarin nog een drietal tanden, alsmede een rechter voorpoot en een losse kies. Uit de groeve „de Waal”, de „Mammouth-groeve” kwamen een kies en een middenvoetsbeentje te voorschijn.

Dit alles berust in 't Museum, waarin zich ook verschillende vondsten van **herten** en **paarden** uit 't diluvium bevinden.

JOS. CREMERS.

NIEUW LID.

Z.Eerw. Heer Nillesen, pastoor, Bemelen.